

”הקב”ה מכתוב עליו” – השפעת המעשים לדורות הבאים

נשאל הרשב”א: האם ציבור יכול למנוע מאדם התורם לבית הכנסת לפרסם את שמו? כתב (שו”ת הרשב”א חלק א סימן תקפא):

וזה לשון השאלה:...” בא ראובן המקדיש לכתוב על פתח ההיכל שמו למען הזכיר שמו על מה שהקדיש. ועכבו בידו קצת מן הצבור. הודיעני אם יכולין לעכב בידו מן הדין או לא.

תשובה: איני רואה שיוכלו הצבור לעכב מן הדין ולא מן הראוי מכמה צדדין. כי המקדיש והבונה משלו לשמים, מי מעכב על ידו מלהזכיר שמו בשלו... וזו מדת חכמים היא ומדת וותיקין כדי ליתן שכר לעשות מצוה. ומדת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה. ואם התורה עשתה כן צריכין אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם. הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב (בראשית ל”ז) “וישמע ראובן ויצילהו מידם”...

הרשב”א פסק שאין מניעה לפרסם עושי מצווה ואפילו ראוי לעשות כן מכיון שהציבור לא יכול לעכב את האדם לעשות בתרומתו מה שנראה לו, הרי הוא תרם מכספו לכן מותר לו לפרסם את שמו, אך הוא מוסיף טעם נוסף מכיון שעלינו להדבק בדרכה של תורה שפרסמה את מעשיהם הטובים של אבותינו. וכן פסק המשנה ברורה בסימן קנ”ד ס”ק נ”ט.

וכראיה לכך מביא הרשב”א מדרש מרתק. הרשב”א מסתמך על מדרש אגדה כהוכחה לפסיקת ההלכה, (דבר חריג), הוא נעזר במדרש כראיה נוספת כי הרי הוא קובע שמותר לתורם לפרסם את שמו מכיון שמותר לאדם לעשות בשלו.

וזהו המדרש במדרש (רות רבה פרשה ה):

”אמר רבי יצחק בר מריון: בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם.

שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו (בראשית ל"ז) "וישמע ראובן ויצילהו מידם", בכתפו היה מוליכו אצל אביו.

ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד') "הנה הוא יוצא לקראתך, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו",

ואלו היה יודע בעז שהקב"ה מכתוב עליו "ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר", עגלות מפוטמות היה מאכילה.

ר' כהן ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה. ועכשיו כשאדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו כותבה ומלך המשיח והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם. הדא הוא דכתב - (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וגו'.."

מדרש זה דורש ביאור. האם אהרון היה משנה מקבלת הפנים למשה אילו היה יודע שיהיה פרסום מעשהו לדורות? וכי אבותינו פעלו מתוך רצון לפרסום?! בנוסף במעשים שמציין המדרש, מעשהו של ראובן קשור להצלת חייו של יוסף, והמעשה של בועז בנתינת אוכל לרות העניה, ואצל אהרון בענווה שלו, שלא קינא באחיו אלא שמח שמשה ינהיג את העם. מעשים גדולים ומשמעותיים יחד עם מעשים קטנים, מה יש ללמוד מכך?

מבאר העץ יוסף (על המדרש רות רבה שם) - ש" עיקר עבודת ה' (של האדם) תלויה בלב, ורחמנא ליבא בעי, וכשאדם עושה את המצווה בלב שלם מעלה עליו הכתוב כאילו עשה בשלימות ומכתוב עליו שעשה. וממשיך ואומר העץ יוסף, ואל תקשה, מדוע לכאורה ראובן אהרון ובוועז לא עשו את המצווה בשלימות? "שלכל אחד יש טעם".

נראה לבאר את דבריו. פעמים רבות אדם עושה מעשה טוב שנראה לו המתאים ביותר לאותה שעה ובפרט אם הוא עושה מעשה מצוה לשם שמים ובלב שלם, הקב"ה מעריך את המעשה כאילו עשה בשלימות, ועל כן משבח אותו וכותב את המעשה, ואל תקשה עליו שאולי היה יכול לעשות מעשה טוב יותר, כיון שזה מה שהיה נראה לו באותה שעה ועל כך הוא ראוי לשבח, ולא זו בלבד, אלא המעשה נכתב לדורות ע"י אליהו הנביא והקב"ה ומלך המשיח חותמים, כדברי רבי לוי במדרש.

השל"ה שואל על המדרש שנראה כסותר את עצמו. מצד אחד נאמר ברישא: "שאם אדם עושה מצווה יעשנה בלב שלם", משמע שראובן אהרון ובוועז עשו

את מעשיהם בלב שלם ולכן ה' כתב אותם בפירוט רב, אך בסיפא כתוב "אילו היה יודע" היה עושה יותר, משמע שהמעשה לא היה בלב שלם?

עונה השל"ה, שהזוהר מרחיב במספר מקומות על גודל מעשה המצווה וחומרת העבירה. הוא מבאר שאין הסיבה לכך יראת העונש, אלא כדי לדעת את גדלות מעשיו של האדם. שהאדם ידע שמעשיו יכולים לבנות עולמות או חס וחלילה להיפך. לכן, אומר המדרש, "אילו ראובן...", אם הם היו יודעים את גדולת מעשיהם הם היו עושים אותם בכוונה גדולה יותר ובלב שלם יותר. לא כדי שהקב"ה יכתוב עליהם... אלא בזריזות ובכוונה גדולה יותר לשם המצווה.

וזה לשון השל"ה (עשרה מאמרות הגה מאמר שלישי ורביעי):

"וקשה רישא לסיפא, ברישא אמר 'בלב שלם', והלב שלם הוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ראה נדרים סב א) עשה הדברים לשמן ולא על מנת לקבל פרס וכו' ובסיפא אמר 'אילו היה יודע' כו'?

ומצאתי ביאור המאמר הזה: במה שאמרו 'אילו היה יודע', אין הכוונה בשביל זה היה עושה זה יותר בזריזות חס ושלום, לא כן. רק הכוונה, אילו היה יודע זה, נמצא היה רואה שהמצווה גדולה במאד, והיה מזרז ביותר לשם מצוה, כי מעונש העבירות ומשכר המצוות יוכל אדם לידע גודל העבירה או המצווה. ומזה מבואר גם כן כוונת הזוהר, שצריך לידע השכר והעונש, שאז ידע כמה גדולים הם, ויהיה זריז ביותר, לא למען עונש העבירה או שכר המצווה, רק לשם שמים, שיהיה בשמירה יתירה מעשות העבירה, ובזריזות מופלג בעשות המצווה."

מוסיף השפת אמת נופך משלו (שמות וארא שנה תרלא):

"כי יש לאדם לידע כי כל מעשה נוגע בשורשו למעלה למעלה עד שאין השגת אדם מגעת כלל. ולזאת צריך להיות בטל כל השכל וכל הרצונות לרצונו יתברך שמו. וכן שמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה על מה שכתוב במדרש - אלו היה יודע ראובן שהכתוב יכתוב עליו למען הציל... על כתפו היה מביאו,,, וחס וחלילה שהיה עושה מפני הכבוד שיעיד עליו הכתוב. רק אלו היה יודע שהדבר נוגע כל כך שהכתוב יכתוב כו"

השפת אמת הולך בדרכו של השל"ה הקדוש, שאם ראובן היה יודע את משמעות המעשה היה עושה מעשה גדול יותר ולא מפני שה' יכתוב עליו.

ובפרשת בראשית מפרש בדרך שונה מעט (פרשת וישב שנה תרלד):

"ואם היה ראובן יודע שמעשיו יהיו לימוד לדורות היה זה סיוע לחזק עצמו. ועל כתפיו היה מוליכו כו'. לכן צריך כל אדם ליישב עצמו איך כל מעשיו נוגעים לזרעו אחריו לדורות:"

מבארים השל"ה והשפת אמת, שאין הכוונה שראובן, אהרון ובוועז... היו משנים את מעשיהם בגלל הפרסום, אלא שאם היו יודעים עד כמה מעשיהם ישפיעו לדורות אחריהם הם היו עושים אותם יותר בהידור כדי שהדורות הבאים ילמדו מהם. ומוסיף השפת אמת לימוד לכל איש מישראל - כל אדם צריך לחיות בתודעה שמעשיו הם משמעותיים ועשויים להשפיע לדורות.

בשיעור שהעברתי למשפחתי בנוגע להורים שלנו ז"ל, עלתה הנקודה, שהמדרש מתאר מעשים גדולים וקטנים יחד, כדי ללמדנו, שגם אדם פשוט שעושה מעשי חסד או כל מעשה טוב אחר, שאולי הוא לא מייחס לכך משמעות רבה, צריך לחיות בתודעה שמעשיו משמעותיים מאוד ויכולים להשפיע ולהילמד לדורות הבאים.

כל החלטה של משפחה לעלות לארץ ישראל השפיע עליהם ועל צאצאיהם לדורות. אך לא רק מעשים גדולים משפיעים לדורות, גם מעשים הנחשבים 'קטנים' משמעותיים לשנים רבות.

אם אדם חי בתודעה כזו אין ספק שחיייו יהיו שונים ומלאי ערך ומשמעות.

במקום אחר מוסיף השפת אמת ומעמיק בענין זה. הוא שואל מדוע קוראים את מגילת רות בשבועות, הרי היא מספרת את סיפור נעמי רות ובוועז שאינו נראה כארוע משמעותי?

הוא עונה שזהו הענין. דרך מגילת רות התנ"ך רוצה ללמדנו את הכוח של המעשים שלנו, שהם נכתבים לדורות...

וכך כתב (שפת אמת על שבועות תרמ"ד):

"בענין מגילת רות בשבועות להודיע כח השותפות שיש לבני ישראל בתורת ה'. איך שממעשה בני אדם נעשה ספר ומגילה בתורת ה'."

במפגש שהתקיים בישיבת שבי חברון של הרמ"ם בישיבתנו - ישיבת השומרון עם ראש הישיבה הרב חננאל אתרוג, הוא אמר לרמ"ם שכל מחנך/ר"מ - צריך להבין ולהרגיש שבזמן שהוא נכנס לכיתה ומחנך את ילדי ישראל לתורה ומצוות ולערכי הנצח של עם ישראל, הקב"ה "מכתוב עליו".

אנשי החינוך כותבים ומשפיעים על עתידו של עם ישראל, דרך החינוך של הנוער וכותבים פרק בתולדות ישראל.

ישנם זמנים בחיי האדם שהחלטותיו משפיעות על הקרובים לו למשך דורות. יהודי שמחליט לשנות מקום מגורים - צעד זה בודאי משפיע על משפחתו. הורים העולים לארץ ישראל גורמים לשינוי דרמטי לעתיד משפחותיהם. זכורים לטוב הוריה של אשתי דבורה שתחי' סידי ורינה היקרים ז"ל, שבגבורה עזבו חיי נוחות בדרום אפריקה ועלו לארץ. ואימי ז"ל שעזבה את צרפת הנוחה ועלתה לארץ עם אבי ז"ל בתקופת הצנע. צעד זה השפיע על משפחתנו ועל זה נאמר: "שהקב"ה מכתוב עליו". יהי זכרם ברוך.